

PERSPECTIVA RELATIILOR DINTRE REPUBLICA MOLDOVA SI UNIUNEA EUROPEANĂ

R. Ciloci, dr. conf.

Universitatea Tehnică a Moldovei

Pe toata durata independenței sale din 1991 Republica Moldova este în permanentă expectativă referitor la direcția sa strategică și geopolitică de dezvoltare. Sunt vehiculate mai multe argumente cu caracter atât istoric, cultural cât și economic. În continuare vom examina această chestiune prin optica intereselor economice, dar și într-un cadru mai larg.

Deciziile de anvergură, cum ar fi aderarea la un spațiu economico-social sau altul, nu poate fi axat pe un interes politic de segment sau de scurtă durată. E necesar de examinat această chestiune în complexitate printr-o viziune multidisciplinară, luând în considerație interesele generațiilor viitoare. Pentru Republica Moldova există două opțiuni – integrarea în Uniunea Europeană sau Uniunea Vamală „*Rusia - Bielarusi - Kazahstan*”, care este la etapa de cristalizare instituțională.

Care sunt argumentele celor ce optează pentru Uniunea Vamală?

- Importul resurselor energetice, în primul, rând al gazului natural la un preț redus;
- Desfacerea mai facilă a produselor agricole pe o piață tradițională, datorită standardelor igienice și de calitate mai modeste;
- Destinația preferată a lucrătorilor moldoveni pentru angajare în câmpul muncii;
- Și, nu în ultimul rând, dimensiunea culturală, lingvistică și cea mentală.

În ce măsură aceste argumente sunt fundamentale pentru a susține aderarea Republica Moldova la Uniunea Vamală? Referitor la importul gazelor naturale, trebuie să constatăm, că Rusia, aderând recent la Organizația Mondială a Comerțului (OMC), și-a asumat responsabilitatea de a majora prețul la resursele energetice pe piața internă la nivel mondial, exceptând cheltuielile de transport, astfel nu se va admite subvenționarea indirectă. Prin urmare, după o perioadă de tranziție, prețurile în Rusia vor fi la nivel mondial. Atunci cât e de probabil ca prețul la gazele naturale pentru Republica Moldova să fie mai mic ca cel din Rusia?

Datorită aderării Rusiei la aceiași instituție OMC, piața Rusiei se liberalizează treptat, inclusiv și la produsele agricole. Astfel, dacă nu modernizăm

sectorul agricol acum, nici piața Rusiei nu va fi accesibilă, în viitorul apropiat, datorită creșterii concurenței.

Într-adevăr, Rusia este cea mai importantă destinație a cetățenilor Republicii Moldova în căutarea unui loc de muncă. Aceasta se datorează lipsei de bariere pentru trecerea frontierei, în raport cu țările UE, cu care avem regim de viză, și, de multe ori, pentru angajarea în câmpul muncii sunt necesare sume exorbitante de bani, fără a exista certitudinea de a ajunge la locul de destinație.

Un alt factor important ar fi și criza economică, care se pare a fi mai severă în unele state UE preferate ca locație pentru angajare de conaționali noștri. Trebuie, însă, de luat în considerație faptul că criza economică are un caracter ciclic și după o perioadă de stagnare sau declin, va fi cu siguranța și creștere economică în țările respective, asigurând și o cerere suplimentară a forței de muncă, iar integrarea europeană presupune liberalizarea regimului de vize și într-o perspectivă mai îndepărtată dreptul de angajare în câmpul muncii.

Un alt aspect important, este gradul înalt de protecție socială în țările europene, condițiile mai bune de muncă și, respectiv, riscuri mai mici de accidente la locul de muncă în raport cu spațiu estic.

Desigur, există o conexiune culturală, lingvistică și umană cu țările CSI, inclusiv, Rusia. Avem o diasporă activă orientată spre est. Dar oare nu există și conexiuni lingvistice, culturale cu România, sau dacă place mai mult, cu moldovenii de peste Prut? Moto-ul Uniunii Europene este „*unitate prin diversitate*”, fapt ce presupune păstrarea, dezvoltarea oricărei culturi, oricât de puțini reprezentanți ai acesteia ar fi, tradiție ce este mai puțin acceptată în Est. În acest cadru cultura rusă în Republica Moldova nu ar avea de suferit.

Dacă vom examina aceste doua entități sub prisma luării deciziilor, atunci, de asemenea, vom observa abordări diferite. Astfel referindu-ne la instituții, la modul de guvernare, este greu să presupunem că alte țări din Uniunea Vamală vor putea să-și impună poziția la nivel decizional în raport cu Rusia, chiar și formând un bloc comun cu alte

state. Rusia este mult mai mare și nu va admite posibilitatea de a fi blocate anumite decizii de alte țări. Uniunea Europeană la acest capitol, are o experiență bogată de rodare a deciziilor, atingere a compromisului, acest fapt se datorează atât culturii politice avansate cât și faptului că în UE nu sunt state ce ar domina covârșitor demografic sau economic. De asemenea, sunt incluse în interior anumite pârgii de echilibrare a intereselor statelor membre. De exemplu, deciziile în Consiliul European referitor la problemele sensibile sunt luate în unanimitate, iar în restul cazurilor de majoritatea calificată, ceea ce presupune 255 de voturi din 345. Repartizarea numărului de voturi pe țări depinde de populație, însă nu direct proporțional. Astfel Luxemburgul având o populație de circa 500000 locuitori are 4 voturi, Ungaria cu o populație de 10 milioane - 12 voturi, iar Germania cu o populație de 82 milioane numai 29 de voturi. Ca rezultat, țările mici, în caz că consideră că nu le sunt luate în considerație interesele pot crea o minoritate de blocare a deciziilor. Același lucru pot face și țările mari. Astfel realizarea compromisului cu multe state este o necesitate vitală. Instituțiilor de rang inferior, cum ar fi grupele de lucru sau COREPER, le este caracteristic un climat de încredere, deschidere în negocieri, folosind strategia „win – win” pentru a găsi soluții în diverse domenii.

Conform „Raportului anualului privind Competitivitatea Globală în perioada 2010-2011”, Republica Moldova se află abia la prima etapă de dezvoltare a competitivității – economie bazată pe factori. Același lucru se poate afirma și pentru statele din Uniunea Vamală - Rusia sau Kazahstan, cu unica deosebire, dacă pentru noi acest factor este forța de muncă ieftină, atunci pentru Rusia și Kazahstan – resursele naturale.

Etapile mai superioare de dezvoltare a competitivității sunt cele de investiții și de inovare, spre care trebuie să avansăm. Etapa de investiții de dezvoltare a competitivității este caracterizată prin faptul că companiile din țara respectivă asimilează tehnologiile moderne, iar etapa de inovare este caracterizată prin capacitatea de a crea noi tehnologii, fiind caracteristic statelor occidentale, inclusiv UE.

În ce măsură aderarea noastră la Uniunea Vamală va asigura atragerea investițiilor ce ar determina o infuzie de Know-How, management performant și acces la piețele de desfacere? Statele din Uniunea Vamală de cele mai multe ori, au înseși nevoie de investiții de modernizare. Dacă să facem referință la câteva din cele mai mari investiții rusești

din Republica Moldova, atunci constatăm că compania „Eventis Mobile” ce activa în domeniul telefoniei mobile a falimentat, rețeaua „Evroseti” și-a retras activitatea de pe piața noastră, uzina „Topaz” are o activitate mai mult decât modestă. Chiar și pentru întreprinderile vinicole cu capital rusesc, de cele mai multe ori putem constata lipsa de performanță. Un exemplu, ce ar fi în disonanță cu cele expuse anterior, ar fi activitatea companiei Lukoil Moldova, dar trebuie să evidențiem faptul că piața de desfacere a produselor petroliere în Republica Moldova este de oligopol și se presupune că activează în condiții de cartel, fapt ce nu determină existența unor condiții de concurență adecvate.

Investiții de modernizare pot fi asigurate de către state care sunt la etapa de inovare, care creează noi tehnologii și aplică un management performant. O colaborare fructuoasă poate fi dintre statele ce au capacități financiare și tehnologice pe de o parte și țări care au avantajul costurilor mici, dar și asigură condiții atractive pentru dezvoltarea afacerilor.

Prin urmare, pentru dezvoltarea competitivității bazate pe investiții este necesar de asigurat un set de condiții. În cazul Republicii Moldova este necesar de realizat reforme ce corespund, în linii foarte mari, cu cerințele pentru integrare în Uniunea Europeană. Pentru aderarea la Uniunea Vamală nu e necesar să luptăm cu corupția, statul poate interveni arbitrar oricând are nevoie, nu e necesar de protejat drepturile de proprietate, cu atât mai mult al cetățenilor. Dar anume reforma complexă, multilaterală, în care să fie politici, nu intervenții obscure, justiție imparțială și economie de piață funcțională sunt ingredientele necesare pentru modernizarea țării și, implicit, atragerea investițiilor. Noi nu avem o piață internă mare și nici resurse naturale considerabile pentru a spera de a fi atractivi, decât prin asigurarea predictibilității și a unui climat de afaceri favorabil.

Pentru realizarea unor politici complexe este necesară nu numai o voință politică, dar și capacități, dexterități de implementare. În această ordine de idei, vom evidenția mai multe aspecte importante cum ar fi:

1. Identificarea obiectivelor și stabilirea agendei;
2. Fortificarea instituțională, ce ar crea sau moderniza instituții capabile de a realiza reforma;
3. Asigurarea cu resurse a instituțiilor (finanțe, strategie, calificare)
4. Examinarea contextului, a susținerii sau rezistenței a diferitor grupuri din societate,

determinarea modalităților de interacțiune cu acestea;

5. Formularea politicilor, luarea deciziilor și adoptarea acestora;

6. Implementarea politicilor

7. Monitorizarea politicilor și evaluarea acestora. Realizarea feed backului.

Realizarea integrării europene este un proces complex, multilateral și dificil. Pentru implementarea politicilor se vor elabora obiective clare, care sunt în interconexiune. Acestea trebuie să fie etapizate și ierarhizate, de dorit cuantificate. Se vor determina actorii principali, prioritățile acestora, impactul lor în cadrul realizării a unor politici.

Traseul spre succes nu este unul pavat și de departe nu e cel mai scurt. Pentru aceasta Republica Moldova trebuie să realizeze multe reforme care pot fi costisitoare, iar unele chiar și dureroase. Uniunea Europeană este dispusă să ne susțină pentru a perfecționa instituțiile, a dezvolta sistemul legislativ, a moderniza infrastructura, atât prin expertiza sa vastă cât și cu resurse financiare. Republica Moldova, la rândul ei, trebuie să-și asume responsabilitatea de a da ritm și viteză transformărilor socio-economice.

Concludent în acest sens, este faptul că pentru realizarea reformei instituționale, Comisia Europeană va cofinanța în proporție de 80 % programul de consolidare instituțională cu o contribuție de 41,6 milioane Euro. Pentru prima etapă a fost deja semnat un acord ce prevede un suport financiar de 14 milioane Euro și are ca obiectiv ajustarea instituțională a unor structuri centrale responsabile pentru accelerarea procesului de negociere și implementare a Acordului de Asociere. Instituțiile respective, de asemenea, vor beneficia de un suport pentru ajustarea politicilor naționale de a fi conforme cu cele europene, a legislației în domeniul administrației publice, justiției și a afacerilor interne, a creării Zonei Economice de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană. Cu siguranță, realizarea acestor reforme instituționale vor spori gradul de atractivitate a Republica Moldova pentru investitorii străini, dar va crea un climat de afaceri atractiv și pentru antreprenorii autohtoni.

O altă condiție necesară pentru modernizare este dezvoltarea infrastructurii și, în acest sens, chiar la această etapă, observăm investiții europene considerabile, începând cu reconstrucția drumurilor și terminând cu energetica regenerabilă. Este importantă dezvoltarea resurselor umane, astfel ca acestea să corespundă cerințelor actuale și să fie asigurată perfecționarea continuă. Astfel Uniunea Europeană,

prin diverse proiecte, susține promovarea reformelor necesare Republicii Moldova atât la nivelul învățământului vocațional, cât și cel superior, atât prin expertiza cât și financiar.

Asistența Uniunii Europene pentru Republica Moldova în anul 2012 a constituit 122 milioane euro, fiind cel mai mare sprijin per capita din vecinatatea europeană. Iar odată cu semnarea Acordului de Asociere, suportul Uniunii Europene va fi și mai consistent. Dezvoltând instituții mai bune, capabile de a fi proactive, cu infrastructura modernizată, cu resurse umane bine pregătite și un cost relativ redus al acestora, ar crea un cadru favorabil pentru ca companiile moldovenești să devină parte a lanțurilor valorice și tehnologice europene, asigurând trecerea la treapta bazată pe investiții a competitivității.

La momentul actual este și o conjunctură externă favorabilă. Republica Moldova este lider la capitolul reforme dintre țările parteneriatului Estic. Ucraina în ultimii ani nu avansează prea mult pe calea integrării europene, s-a diminuat entuziasmul referitor și la Georgia. În această ordine de idei, Uniunea Europeană are nevoie de o istorie de succes, care ar demonstra reușita inițiativei parteneriatului Estic, fiind și un model atractiv de democratizare, modernizare pentru alte state din regiune. Astfel, în condițiile unei crize economice severe, asistența financiară pentru Republica Moldova a crescut cu 30%, se intensifică colaborarea în diferite domenii și cu diferite instituții, iar țara noastră, în ultimul timp, a devenit o destinație preferată pentru vizite a mai multor demnitari europeni de diferit rang.

Prin urmare, vectorul european este unul ce determină prosperitate, progres și oportunități pentru viitor. Sigur că integrarea europeană suportă și niște riscuri, dezavantaje, mai ales la etapa incipientă. Astfel, ca urmare a semnării Acordului Aprofundat și Comprehensiv cu Uniunea Europeană, vom avea o piață liberă nu numai pentru producătorii moldoveni, dar și pentru cei europeni. Și dacă pe piața produselor neagricole impactul va fi unul minor, datorită faptului că tariful mediu vamal al acestor produse constituie circa 4%, piața fiind liberalizată în mare măsură, atunci situația este de cu totul altă natură referitor la produsele agricole, unde sunt mai multe produse „sensibile” cum ar fi zahăr, carne, produse lactate s.a. Trebuie, însă să evidențiem că conform prevederilor OMC este posibil de negociat o perioadă de tranziție care poate să fie până la 10 ani și, astfel, menținute anumite taxe vamale. Prin urmare, vom avea la dispoziție o perioadă suficientă pentru a ne ajusta la

condițiile de concurență acerbă a pieței agricole europene. Valorificând rezultatele modernizării instituționale, organizaționale, tehnice și de management în agricultură, vom reuși nu numai să vindem producția noastră pe piața UE, dar vom realiza mai facil produsele agricole și pe piețele statelor CSI.

Este necesar de examinat contextul, ambianța generală a societății în privința realizării procesului de integrare. Din păcate, trebuie să constatăm că nu mai există o coeziune a celor mai importante forțe politice referitor la vectorul european. Noi trebuie să conștientizăm și existența unor interese de grup, care pot fi în contradicție cu reformele propuse și de exercitare a acestora a rezistenței. Concludent, în acest sens, este sfera justiției, unde se atestă o rezistență mare în privința transformărilor și se dorește de a conserva situația existentă.

În cazul reformei în justiție schimbările trebuie să fieacompaniate cu majorarea salariilor funcționarilor pentru a reduce din rezistență și a crea un mediu propice realizării obiectivelor propuse. Astfel vor fi create stimulente pozitive și vom forma promotori fideli ai reformei în cadrul sistemului. În privința opiniei publice guvernarea trebuie să informeze despre avantajele, beneficiile integrării, dar și riscurile aferente. Este cunoscut că beneficiile, mai ales pe termen lung, sunt net superioare. Din păcate, se face prea puțin în acest sens, iar populația poate fi ușor dezinformată sau chiar manipulată. E gresit de a considera aceste aspecte minore sau secundare. Orice politică sau lege elaborată trebuie implementată și în cazul în care este obstrucționată de cetățeni sau de anumite grupuri ale acestora, reformele, în cel mai bun caz, vor fi amânate. De aceea considerăm că instituțiile statului trebuie să furnizeze sistematic informații despre derularea și impactul procesului de integrare asupra societății, să fie asigurat un feed back permanent.

Uniunea Europeană promovează în relațiile cu vecinii săi principiul „*more for more*”, adică „*mai mult pentru mai mult*”. Statele vecine care doresc să se apropie mai mult de UE și întreprind acțiuni în acest sens, primesc suport holistic mai mare. Astfel, Republica Moldova are un aliat foarte important pentru a-și asigura modernizarea, dezvoltarea ascendentă economică și socială.

Guvernul Republicii Moldova și-a propus să avanseze în procesul de integrare europeană suficient de mult, pentru ca pînă la sfîrșitul anului 2013, cînd va avea loc summitul Parteneriatului Estic în Vilnius,

să semneze Acordul de Asociere ce va include - Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv și liberalizarea regimului de vize. Realizarea acestui obiectiv ar însemna stabilirea unor relații calitativ noi cu Uniunea Europeană și ancorarea Republicii Moldova pe valorile democrației, economiei de piața și, în perspectivă, aderarea la Uniunea Europeană.

Bibliografie

1. **Kuhnardt L.** *The Reunification of Europe* // Editura Presidency Service Publications, Bonn, 2009.
2. **Heynen K.** *Negotiating EU Law Particularities and Conclusions, Policy* // Editura ZEI, Bonn, 2011.
3. **Prohnițchi V.(coord).** *Acordul de Liber Schimb dintre R. Moldova și Uniunea Europeană: Fezabilitatea, perspectivele și impactul potențial* // Editura Bons Offices, Chișinău, 2009.

Recomandat spre publicare 21.12.2012.